

بررسی نسبت نقدینگی و مالیات به تولید استان خوزستان

امید احمدی^۱، یوسف الباجی^۲، اشکان بذرافکن^۳

۱- دکتری مدیریت مالی، مدیر کل اداره امور اقتصادی و دارایی خوزستان، omidahmadi9819@gmail.com

۲- دکتری اقتصاد، سرپرست معاونت اقتصادی اداره امور اقتصادی و دارایی خوزستان، albaji2013@gmail.com

۳- دکتری اقتصاد، کارشناس مسئول اقتصادی اداره امور اقتصادی خوزستان، ashkanbazrafkan20@gmail.com

چکیده

هر کشوری جهت نیل به هدف‌های اقتصادی خود، با توجه به وضعیت خاص اقتصادی، سیاسی و اجتماعی، برنامه ویژه‌ای را در چارچوب سیاست‌های اقتصادی، اتخاذ می‌کند. جملگی اقتصاددانان، معتقدند که مهمترین هدف‌های سیاستگذاری اقتصادی، حصول اشتغال کامل، تثبیت قیمت‌ها، ایجاد تعادل در موازنه پرداخت‌های خارجی و رشد اقتصادی می‌باشد. برای تحقق هدف‌های فوق، عمدتاً از سیاست‌های پولی و مالی استفاده می‌شود و این سیاست‌ها از طریق تغییر در تقاضای کل، اثرهای خود را به اقتصاد منتقل می‌کنند. سیاست پولی را می‌توان تلاشی در جهت کنترل حجم پول در راستای تحقق هدف‌های اقتصادی و یا به حداقل رساندن خسارت‌های ناشی از وجود عملکرد نظام پولی تعریف کرد. از مهمترین سیاست‌های مالی، تغییرات در مالیات است که بعد از تحریم‌های نفتی، جایگاه ویژه‌ای در درآمدهای دولت دارد. در این پژوهش به تعیین نسبت مالیات و نقدینگی به تولید به قیمت ثابت ۱۳۹۰ استان خوزستان برای بازه زمانی ۱۴۰۲-۱۳۹۴ پرداخته شد. مشخص گردید سهم مالیات و نقدینگی به تولید در حال صعود است و همچنین نسبت مالیات به تولید همواره کمتر از واحد بوده است. نسبت نقدینگی به تولید در استان خوزستان در سال‌های ۱۳۹۷-۱۳۹۴ کمتر از واحد و برای سال‌های ۱۴۰۲-۱۳۹۸ بیشتر از واحد بوده است. همچنین نتایج روش علیت تودایاماماتو نشان داد که مالیات و نقدینگی از عوامل موثر بر تولید بوده است.

کلمات کلیدی: مالیات، نقدینگی، تولید، علیت تودایاماماتو.

۱. مقدمه

اهداف نظام مالیاتی در کشورهای مختلف، تامین مالی دولت برای اداره عمومی آنها و ارائه خدمات اجتماعی و اقتصادی، توزیع مجدد درآمد و کنترل و نظارت بر بازار است. دولت‌ها به منظور اعمال حاکمیت و اجرای سیاست‌های اقتصادی باید بخشی از مدیریت خود را از طریق سیاست‌های مالی به ویژه مالیات‌ها اعمال کنند (زارع‌زاده و همکاران، ۱۳۹۸). از ابزارهای مهم دولت جهت تأثیرگذاری بر اقتصاد، ابزارهای بودجه‌ای یعنی مخارج دولت و مالیات‌ها هستند. تغییرات در بودجه دولت به دلایل مختلف رخ می‌دهد. وضعیت بودجه ممکن است از طریق عملکرد تثبیت‌کننده‌های خودکار و بر اثر نوسانات چرخه‌های تجاری و بدون دخالت آگاهانه دولت تغییر یابد، زیرا سطح مخارج دولتی و درآمدهای مالیاتی در اغلب سیستم‌های مالی ثابت نیست، بلکه با تغییر سطح درآمد ملی تغییر می‌کند. برای مثال مالیات بر درآمد افراد و شرکت‌ها با تغییر درآمد به طور خودکار (با فرض نرخ‌های مالیاتی ثابت و تعریف ثابت از پایه مالیاتی) تغییر می‌کند. به همین ترتیب مخارج دولتی مانند هزینه‌های مربوط به بیمه بیکاری و هزینه‌های کمک رفاهی نیز ممکن است با تغییر سطح تولید و بیکاری تغییر یابند. مثالی از تثبیت‌کننده‌های خودکار، مالیات‌بندی تصاعدی و انواع بیمه‌های اجتماعی و پرداخت‌های انتقالی است. از سوی دیگر تغییراتی که در مخارج دولت و مالیات‌ها رخ می‌دهد، می‌تواند تغییرات آگاهانه و صلاح‌دیدی مثلاً تغییر در نرخ مالیات یا هزینه‌های دولت باشد که توسط دولت در اندازه و ترکیب این ابزارها به منظور تثبیت تقاضای کل صورت می‌گیرد. اقدامات صلاح‌دیدی دولت می‌تواند به دلایل مختلف مثلاً برای کاهش نوسانات تولید، زمانی که تصور می‌کند تثبیت‌کننده‌های خودکار به اندازه کافی کارآمد نیستند، اتخاذ شود؛ همچنین دولت ممکن است در مورد کیفیت هزینه‌های عمومی و مالیات‌ها دخالت کند. مسائل سیاسی، مانند انتخابات و سایر عوامل نیز ممکن است دولت را وادار به اجرای اقدامات صلاح‌دیدی کند. عامل سوم تغییرات در بودجه می‌تواند شوک‌های مالی باشد؛ یعنی تغییرات پیش‌بینی نشده در مخارج دولت و مالیات‌ها. به هر پدیده غیرمنتظره‌ای که تأثیر غیرقابل پیش‌بینی بر متغیرهای اقتصادی داشته باشد، شوک اطلاق می‌گردد (وحیدی و همکاران، ۱۳۹۵).

رشد فزاینده و بی‌کیفیت نقدینگی نسبت به حجم تولید اسمی در اقتصاد ایران، عمدتاً ناشی از تقاضای پول توسط بخش نامولد اقتصاد و همچنین عملکرد غیربهبه‌بانک‌ها در خلق و تخصیص پول بوده است. شواهد نشان می‌دهد در ایران به واسطه برقراری درونزایی پول به همراه وجود معضل خلق پول از هیچ توسط بانک‌ها، بانک‌ها به جای ایفای نقش واسطه‌گری مالی، عمدتاً خلق و توزیع نقدینگی بی‌کیفیت همراه با رانت به بخش‌های نامولد متقاضی وجوه را در پیش گرفته‌اند. بخش نامولد اقتصاد است که به دلیل حاشیه سود بالا، حجم قابل توجهی از سپرده‌های بانکی را ایجاد و به خود اختصاص داده است. خلق نامولد پول در این حالت بدان معناست که عکس گذشته که جریان خلق پول از سمت سپرده به مصارف هدفمند و با ارزش افزوده بود (مبتنی بر نظریه واسطه‌گری وجوه از سوی بانک‌ها)، امروزه بانک‌ها برای اعطای وام و سرمایه‌گذاری‌ها (برای خود و یا بخش نامولد) ابتدا از هیچ وام خلق می‌کنند، سپس بواسطه همان وام، سپرده خلق نموده و جهت جبران کسری‌ها از ذخائر بانک مرکزی و یا بازار بین بانکی بهره می‌برند. بنابراین با توجه به این که اقتصاد ایران طی سال‌های اخیر مازاد رشد نقدینگی نسبت به تولید و تورم داشته که در راستای تولید ناخالص داخلی نبوده و این موضوع موجب گردیده تا عایدی بخشی کوچک اما پرنفوذ از جامعه در حال انباشته شدن بوده و در سوی مقابل بدهی

عده دیگری در حال افزایش باشد. در واقع این بانک‌ها و برخی ذینفعان هستند که تصمیم می‌گیرند به چه بخش، فعالیت یا فردی تسهیلات ارائه نموده و آنچه در این میان تعیین کننده است منافع بخش کوچکی از جامعه است که لزوماً در جهت منافع اقتصاد نخواهد بود و حتی در بسیاری از موارد ممکن است سود جامعه و اقتصاد را حداکثر نکند و افزایش نرخ تورم و کاهش رشد اقتصادی را نیز در پی داشته باشد (امامی و همکاران، ۱۴۰۲). بنابراین ضروری است تا اثر مالیات و نقدینگی بر تولید مورد بررسی قرار گیرد. این مقاله به بررسی اثر مالیات و نقدینگی بر تولید استان خوزستان می‌پردازد.

۲. مبانی نظری

درآمدهای نفتی و اتکای به این منبع درآمدی با توجه به ماهیت نوسانی و برونزا بودن بخش قابل توجهی از آن، اثرات نامطلوب و زیان باری را بر اقتصاد ایران تحمیل کرده است. اقتصاد تک محصولی، تورم پایدار، کاهش ارزش پول ملی، گسترش ناکارآمد بخش عمومی و تضعیف بخش‌های خصوصی، نمونه‌ای از این آثار زیان بار است. بر این اساس لازم است به دنبال جایگزین کردن سایر درآمدها به جای درآمدهای نفتی بود. یکی از انواع این درآمدها، درآمدهای مالیاتی است. مالیات‌ها نه تنها ابزار تأمین کننده مصارف بودجه دولت محسوب می‌شوند، بلکه در اجرای سیاست‌ها و راهبردهای کلان اقتصادی نیز نقش تنظیم‌گری را ایفا می‌کنند (گرایی نژاد و چپرداز، ۱۳۹۱).

۲-۱. اثر سیاست مالی بر تولید

در مورد اثر سیاست مالی بر تولید، برخی اقتصاددانان طبق دیدگاه کینزی، معتقدند در کوتاه مدت باید از سیاست مالی مخالف سیکلی برای کاهش نوسانات تولید و اشتغال استفاده شود. سیاست مالی انبساطی، نقش افزایش تقاضای کل، احیای اقتصاد را کد و افزایش تولید را ایفا می‌کند، خصوصاً افزایش مخارج دولت در صورتی که در زمینه آموزش، سلامت، تحقیق و توسعه و زیرساخت‌ها به کار گرفته شود، موجب رونق رشد بلندمدت در اقتصاد می‌شود. گروه دیگر معتقدند سیاست مالی فعال در برخی شرایط ممکن است اثرات سودمند مورد نظر خود را بر عملکرد اقتصاد نداشته باشد. برای مثال اگر دولت بخواهد تقاضای کل را از طریق افزایش مخارج دولت یا کاهش مالیات افزایش دهد، ممکن است اثر جایگزینی جبری، سرمایه‌گذاری بخش خصوصی را کاهش داده و در نتیجه تولید را کاهش دهد یا افزایش آن را کمتر کند. همچنین اگر سیاست مالی انبساطی با عدم اطمینان زیاد همراه باشد، رفتار احتیاطی بنگاه‌ها و خانوارها می‌تواند ضریب فزاینده مالی را کاهش دهد و حتی آن را منفی کند. در یک محیط اقتصادی نامطمئن، ممکن است خانوارها به انباشت پس‌اندازهای احتیاطی بپردازند و بنگاه‌ها سرمایه‌گذاری‌های غیرقابل بازگشت را به تأخیر اندازند. بنابراین مصرف و سرمایه‌گذاری وابسته به نگرش خانوارها و بنگاه‌ها نسبت به محیط اقتصادی است. اطمینان عاملان اقتصادی می‌تواند تحت تأثیر سیاست‌های دولت قرار داشته باشد (وحیدی و همکاران، ۱۳۹۵).

سیاست‌های مالی یکی از ابزارهایی است که دولت‌ها برای رسیدن به اهداف اقتصادی از آن استفاده می‌کنند. سیاست‌های مالی به معنای استفاده از مالیات، قرضه عمومی و مخارج دولتی به منظور تثبیت یا توسعه اقتصادی است که مبتنی بر تغییر در مخارج دولت یا مالیات یا بعضاً هر دو برای رسیدن به اهداف اقتصادی است. سیاست‌های اعمال شده توسط دولت از اهمیت خاصی برخوردار است چرا که دولت می‌تواند از طریق تغییر در این سیاست‌ها بر عوامل اقتصادی چون تورم تاثیرگذار بوده و سبب رشد یا رکود شود (احمدی و همکاران، ۱۴۰۳).

۲-۲. نسبت مالیات به تولید

یکی از مؤلفه‌های مهم در خصوص سنجش وضعیت درآمدهای مالیاتی، شاخص نسبت مالیات به تولید ناخالص داخلی است. این شاخص در کشور ما در طی سالیان گذشته همواره کمتر از ۱۰ درصد بوده است به گونه‌ای که هدف‌گذاری برنامه پنجم توسعه رسیدن به ۱۰ درصد عنوان شده بود، که محقق نشد. در برنامه ششم توسعه نیز برای سال‌های ۱۳۹۶، ۱۳۹۷، ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ به ترتیب ۷،۴، ۸، ۸،۷ و ۹،۴ درصد و برای سال ۱۴۰۰ به میزان ۱۰ درصد در نظر گرفته شده است. مقایسه این نسبت در ایران با دیگر کشورهای پیشرفته و نیز کشورهای با ساختار مشابه اقتصادی به خوبی وضعیت نامطلوب نظام مالیاتی کشور را نشان می‌دهد. شاخص نسبت مالیات‌ها به تولید ناخالص داخلی یا تلاش مالیاتی در ایران نسبت به سایر کشورها به طور معناداری پایین‌تر است. در این نسبت، متوسط عملکرد جهانی حداقل دو برابر و متوسط عملکرد کشورهای اروپا و آسیا حدود ۳ برابر عملکرد ایران ارزیابی شده است. در واقع در میان ۱۴۰ کشور رتبه‌بندی شده از سوی بانک جهانی، ایران در جایگاه ۱۳۵ قرار دارد. این نسبت در کشورهایی با اقتصاد ضعیف‌تر از ایران نظیر آذربایجان، نیجریه و کامرون ۱۲ درصد و برای اقتصادهای همسطح ایران مثل پاکستان، مصر و اندونزی ۱۷ درصد است و در کشورهای پیشرفته اروپایی این رقم بالغ بر ۳۰ درصد می‌باشد (مکیان و همکاران، ۱۳۹۸).

۲-۳. نقدینگی

نقدینگی جمع پول و شبه پول است که نباید به صورت هم وزن محاسبه شود. پول شامل اسکناس و مسکوکات نزد مردم و سپرده‌های دیداری نزد بانک‌ها و موسسات اعتباری می‌باشد. شبه پول نیز شامل سپرده‌های قرض الحسنه پس‌انداز و انواع سپرده‌های سرمایه‌گذاری مدت‌دار می‌باشد. به عبارت دیگر، نقدینگی، حجم پول نقد در خارج از سیستم بانکی است که قابلیت تورم‌زایی دارد؛ بدین معنا که چنانچه حجم پول نقد بالا باشد قدرت خرید بالا رفته و باعث گران شدن کالا یا خدمات بیشتر از ارزش موجودشان می‌شود (کریمی و همکاران، ۱۴۰۱).

۲-۴. اهمیت پول

در حال حاضر، پول به عنوان یکی از متغیرهای مهم اقتصاد کلان به شمار می‌رود و تغییرات تأثیرات آن نقطه مرکزی اختلاف نظر اقتصاددانان محسوب می‌شود. لذا دولت‌ها سعی می‌کنند با استفاده از این متغیر، رفاه اجتماعی شهروندان را متأثر سازند. در تبیین اهمیت پول، عمدتاً به وظایف آن اشاره می‌شود و چهار وظیفه مشخص از جمله وسیله مبادله بودن، معیار سنجش بودن، وسیله حفظ ارزش بودن و بالاخره وسیله پرداخت‌های آتی برای آن تعیین می‌شود. این چهار وظیفه هر کدام قسمتی از معضل اقتصاد مبتنی بر مبادله پایاپای را حل کرده است. وظیفه مبادله، روند داد و ستد را از کالا-کالا به کالا-پول تبدیل کرده و با ایجاد تقسیم کار و تخصیص، میزان بهره‌وری و به تبع آن رفاه اجتماعی را تحت تأثیر قرارداد است. از طرف دیگر معیار سنجش بودن پول باعث صرفه جویی‌های بسیار در وقت و انرژی عامل‌های اقتصادی گردیده است بطوریکه شکل قیمت‌گذاری و نگهداری ارزش کالاها و تبدیل واحدها دیگر از بین رفته است. به عبارت دیگر پول بعنوان واحد شمارش، معیار ارزش است که به معامله‌کنندگان اقتصادی امکان مقایسه ارزش نسبی کالاها و خدمات را می‌دهد. وظیفه حفظ ارزش پول به افراد یک جامعه، یک نوع اختیار و آزادی انتخاب زمانی و مکانی اعطا می‌کند و میزان رضامندی آنها را بالا می‌برد. این وظیفه پول به طرق مختلف می‌تواند برای جامعه مفید باشد. یادآوری این نکته خالی از

لطف نیست که پول تنها و بهترین وسیله ذخیره ارزش نیست زیرا چنانچه قیمت کالاها و خدمات بیشتر افزایش یابد، قدرت خرید پول کاهش پیدا خواهد کرد. به همین خاطر، نگهداری پول در این حالت مستلزم هزینه خواهد بود. البته این امر در اقتصاد امروزی مطرح است و در اقتصادهای ابتدایی مفهوم چندانی نداشت و بالاخره باید گفت که پرداخت‌های آتی که در گرو به رسمیت شناختن سه وظیفه اول آن است فاصله زمانی دریافت‌ها و پرداخت‌ها را پر کرده و از این طریق پیامدهای بسیار مثبتی در اقتصاد در بر داشته است. به هر حال پولی که وظایف بالا را بر عهده دارد باید دارای خواصی از جمله قابلیت حمل، بادوام بودن، قابلیت تقسیم‌بندی، متحدالشکل و قابلیت تشخیص باشد. با این توصیف در اقتصادهای امروز پول به عنوان یک متغیر مهم مطرح شده است و دارنده آن به عنوان یک فرد یا نهاد عقلایی به دنبال حداکثر کردن رضامندی می‌باشد (محمدسپهر و همکاران، ۱۳۸۸).

۲-۵. تاثیر رشد نقدینگی بر رشد اقتصادی

سیاست پولی یا تغییر در عرضه پول، از ابزارهای موجود بانک مرکزی کشورها در ارتباط با تأثیرگذاری بر فعالیتهای حقیقی اقتصاد است. نظریه پولی کلاسیک ابروینگ فیشر که به عنوان نظریه مقداری پول معروف است، اولین بار ارتباط سیاست پولی (پول) با متغیرهای اقتصادی را مطرح کرده است. در این تئوری، سرعت پول و تولید هر دو ثابت فرض می‌شوند، بنابراین، هر گونه افزایش در مقدار پول در نهایت قیمت‌ها را متناسب با تئوری مقداری افزایش می‌دهد. رشد بلندمدت تنها تحت تأثیر عوامل حقیقی قرار داشته و عرضه پول هم در کوتاه مدت و هم در بلندمدت تأثیری بر رشد ندارد (حاتم‌راد و همکاران، ۱۴۰۲).

به رغم اینکه نسبت نقدینگی به تولید در اقتصاد ایران طی دهه اخیر، افزایش چشمگیری داشته، برخی افراد با مقایسه نسبت نقدینگی اقتصاد ایران با کشورهای توسعه یافته، معتقدند برای رسیدن به توسعه مالی و متعاقب آن رشد اقتصادی، افزایش بیشتری در نسبت نقدینگی به تولید در اقتصاد ایران مورد نیاز است و برای نیل به این هدف، تداوم رشد چشمگیر نقدینگی را پیشنهاد می‌کنند (هادیان و جلالی نائینی، ۱۴۰۱).

مروری بر تحولات اقتصادی طی دهه‌ی اخیر، حکایت دارد که اقتصاد ایران پیوسته در معرض انبساط‌های پولی و به تعبیری شوک‌های پولی قرار داشته است. اگر چه پیوسته در این مدت، کنترل نقدینگی از اهداف مدون در برنامه‌های ادواری کشور بوده است، اما ساختار بودجه‌ای کشور و وابستگی شدید آن به نفت باعث شده که دولت در مقاطع زمانی گوناگون ناگزیر به افزایش پایه‌ی پولی گردد. افزایش حجم پول در اقتصاد می‌تواند اثرهای گوناگونی در بخش‌های اسمی و واقعی در پی داشته باشد (طهماسبی و همکاران، ۱۴۰۲).

کانال اعتباری مکانیزم انتقال سیاست پولی، بیانگر نظریه‌ای است که مطابق آن تغییرات سیاست پولی بانک مرکزی مقدار اعتبارات پرداختی بانک‌ها به بنگاه‌ها و خانوارها را متأثر نموده و از این طریق بر اقتصاد اثر می‌گذارد. کانال وام دهی، بر اثر سیاست پولی بر بخش حقیقی اقتصاد از طریق اثر مستقیمی که بر عرضه اعتبارات بانکی می‌گذارد، تأکید می‌کند (کردبچه و کیریان، ۱۳۹۶).

۳. پیشینه تحقیق

محمد سپهر و همکاران (۱۳۸۸)، در پژوهشی به بررسی اثر سیاست‌های پولی بر تولید و تورم در اقتصاد ایران با استفاده از آزمون علیت گرنجر پرداختند. نتایج پژوهش آنها نشان داد که گرچه رابطه علی یک طرفه از نقدینگی به تورم وجود دارد و نقدینگی را می‌توان از عوامل موثر بر تورم دانست، اما نقدینگی اثری بر تولید ندارد. بدین معنی که خنثایی پول در اقتصاد ایران در دوره مورد مطالعه (سال‌های ۱۳۸۵-۱۳۷۵) تأیید می‌گردد. آزمون هم‌انباشتگی روی متغیرها، رابطه تعادلی بلند مدت را بین متغیرهای مستقل و وابسته نشان داد.

وحیدی و همکاران (۱۳۹۵)، در پژوهشی به بررسی تأثیر شوک‌های مالی بر تولید و سطح قیمت در ایران با استفاده از الگوی خودرگرسیون برداری ساختاری برای بازه زمانی ۱۳۸۹-۱۳۶۷ به صورت فصلی پرداختند. نتایج پژوهش آنها نشان داد که نتایج حاصل از توابع واکنش آنی برای متغیرهای مدل نشان می‌دهد، اجزای مختلف هزینه دولت و درآمد مالیاتی آثار متفاوتی در کوتاه مدت و بلندمدت بر متغیرهای کلان به جای می‌گذارند. تکانه مثبت در مخارج کل دولت و هزینه‌های جاری دولت، تولید را در کوتاه مدت افزایش می‌دهد و منجر به افزایش سطح قیمتها می‌شود. این در حالی است که هزینه‌های عمرانی اثر مثبت پایدارتری بر تولید دارد، اما بر سطح قیمت اثری ندارد. تکانه‌های مثبت درآمدهای مالیاتی اثر چندانی بر تولید نشان نمی‌دهد و در کوتاه مدت موجب کاهش سطح قیمت می‌شود. بررسی اجزای درآمدهای مالیاتی حاکی از آن است که تکانه‌های مثبت در مالیات‌های مستقیم باعث کاهش تولید و سطح قیمت در کوتاه مدت می‌شود و مالیات‌های غیرمستقیم اثر معناداری بر تولید ناخالص داخلی و سطح قیمت ندارد.

کردبچه و کبیریان (۱۳۹۶)، در پژوهشی به ارزیابی نامتقارنی آثار تکانه‌های نقدینگی بر تولید حقیقی بدون نفت برای بازه زمانی ۱۳۹۳-۱۳۵۷ پرداختند. نتایج پژوهش آنها نشان داد که اثر یک شوک نقدینگی بر تولید، نامتقارن است. تکانه منفی بر تولید بدون نفت، اثر منفی و تکانه مثبت بر تولید بدون نفت، اثر مثبت دارد.

زارع‌زاده و همکاران (۱۳۹۸)، در پژوهشی به بررسی تأثیر مالیات بر ارزش افزوده بر تولید بخش صنعت در استان‌های ایران با استفاده از روش پانل دیتا پرداختند. نتایج پژوهش آنها نشان داد که مالیات بر ارزش افزوده تأثیر مثبت و معناداری بر تولید بخش صنعت استان‌های ایران دارد.

مکیان و همکاران (۱۳۹۸)، در پژوهشی به بررسی اثر شوک مالیات‌های مستقیم بر تولید ناخالص داخلی و تورم در ایران در چارچوب یک مدل تعادل عمومی پویای تصادفی پرداختند. نتایج پژوهش آنها نشان داد که ایجاد یک شوک به میزان یک انحراف معیار در مالیات بر شرکت‌ها می‌تواند سبب کاهش در تولید ناخالص داخلی و کاهش در تورم شود. همچنین ایجاد یک شوک در مالیات بر درآمد نیروی کار به میزان یک انحراف معیار باعث می‌شود تولید ناخالص داخلی کاهش یابد که دلیل آن در کاهش عرضه نیروی کار می‌باشد. با بروز شوک مالیات بر درآمد، مقدار عرضه نیروی کار ۰/۱۲ درصد کاهش می‌یابد. اثر شوک بر تولید ناخالص داخلی پس از ۱۰ دوره از بین می‌رود. در کوتاه مدت تورم به میزان ۰/۲۵ درصد افزایش یافته و سپس کاهش یافته و در کمتر از یک سال به مقدار باثبات خود باز می‌گردد.

اسکویی و شاکری (۱۴۰۱)، در پژوهشی به بررسی اثرات متفاوت اجزای نقدینگی بر تورم و تولید در اقتصاد ایران با استفاده از روش موجک برای بازه زمانی ۱۳۹۹-۱۳۶۰ پرداختند. نتایج پژوهش آنها نشان داد که در اقتصاد ایران، افزایش سهم شبه پول از نقدینگی منجر به کاهش رشد سرمایه‌گذاری و رشد تولید در آینده می‌گردد و این در حالی است که افزایش سهم پول از نقدینگی با توجه به تحلیل همدوسی موجکی، اثرات مثبتی را بر روی تغییرات تولید نشان می‌دهد.

کریمی و همکاران (۱۴۰۱)، در پژوهشی به بررسی راهکارهای مدیریت نقدینگی و کنترل بازارهای موازی در راستای تقویت تولید با استفاده از پرسشنامه پرداختند. نتایج پژوهش آنها نشان داد که نتایج حاکی از آن است که رشد نقدینگی کشور در سالیان اخیر شتاب گرفته و با ورود به هر بازاری در آن اختلال ایجاد کرده است اما نقدینگی تنها عامل تورم نیست بلکه انتظارات تورمی نقش مهمی در آن دارد. همچنین از دیگر عوامل موثر در افزایش تورم، مدیریت نقدینگی است که بر تولید نیز اثر مستقیم دارد. مدیریت نقدینگی با استفاده از ابزارهای اسلامی (صکوک)، تولید را افزایش و تورم را کاهش می‌دهد.

هادیان و جلالی نائینی (۱۴۰۱)، در پژوهشی به بررسی نسبت نقدینگی به تولید، توسعه مالی، و رشد اقتصادی پرداختند. نتایج پژوهش آنها نشان داد که نسبت نقدینگی به تولید در اقتصاد ایران نشان می‌دهد که این نسبت از دهه ۱۳۸۰ با آغاز فعالیت بانک‌های خصوصی، شروع به افزایش کرده و با توجه به کاهش نسبت پایه پولی به نقدینگی، عمده افزایش نسبت نقدینگی به تولید ناشی از خلق پول شبکه بانکی بوده است. بررسی شاخص توسعه مالی صندوق بین‌المللی پول نشان دهنده آن است که توسعه مالی در اقتصاد ایران در یک وضعیت میانه قرار دارد و نه تنها نسبت به کشورهای توسعه یافته (انگلیس، آمریکا، ژاپن، کانادا، استرالیا، و...) بلکه حتی نسبت به بازارهای نوظهور (چین، مالزی، برزیل و...) نیز در جایگاه پایتتری قرار دارد و در این میان، نظام بانکی (واسطه‌گران مالی) نسبت به بازار سرمایه (سایر گزینه‌های تامین مالی) به ویژه از منظر کارایی دچار ضعف است که این امر بر اصلاح نظام بانکی و رساندن عملکرد آنها به سطح استانداردهای مالی بین‌المللی تا کید ویژه دارد. بررسی نسبت نقدینگی به تولید در کشورهای مختلف نشان می‌دهد که به طور کلی همگام با توسعه مالی، نسبت نقدینگی به تولید نیز افزایش می‌یابد.

امامی و همکاران (۱۴۰۲)، در پژوهشی به بررسی تأثیر نقدینگی حاصل از عملکرد بانک‌ها بر متغیرهای کلان اقتصادی با استفاده از سیستم معادلات همزمان و روش رگرسیون به ظاهر نامرتبط برای بازه زمانی ۱۳۹۸-۱۳۶۰ پرداختند. نتایج پژوهش آنها نشان داد که اثر متغیر نقدینگی بر نرخ تورم مثبت و بر رشد اقتصادی منفی می‌باشد.

حاتم‌راد و همکاران (۱۴۰۲)، در پژوهشی به بررسی اثرات رشد نقدینگی، تورم و رشد نرخ ارز بر رشد اقتصادی ایران برای بازه زمانی ۱۴۰۰-۱۳۹۰ پرداختند. نتایج پژوهش آنها نشان داد که رشد هر سه متغیر تورم، نرخ ارز و نقدینگی حقیقی ابتدا تأثیر مثبت بر رشد اقتصادی داشته و بعد از حد معینی، منجر به کاهش رشد اقتصادی می‌گردند.

طهماسبی و همکاران (۱۴۰۲)، در پژوهشی به بررسی مقایسه اثرات نامتقارن سیاست پولی (حجم نقدینگی) بر تولید بخش صنعت و خدمات در کشورهای منتخب صادرکننده نفت با استفاده از روش GMM پرداختند. نتایج پژوهش آنها نشان داد که وجود عدم تقارن در تکانه‌های مثبت و منفی در بخش صنایع و معادن مورد تأیید قرار نگرفت و تکانه‌های

مثبت و منفی به یک میزان بر رشد ارزش افزوده این بخش اثرگذار هستند و میزان اثرگذاری نیز به مقدار ناچیز می‌باشد. وجود عدم تقارن در تکانه‌های مثبت و منفی در بخش خدمات مورد تأیید قرار گرفت و اثرگذاری تکانه منفی بر کاهش رشد ارزش افزوده بخش خدمات بیش از اثرگذاری تکانه مثبت بر افزایش رشد ارزش افزوده بخش خدمات می‌باشد. در واقع بخش صنایع و معادن کشورهای منتخب در واکنش به سیاست‌های نامتقارن، ضعیف عمل می‌کند اما بخش خدمات به دلیل گستردگی آن در این کشورها واکنش بهتری نسبت به تکانه‌های مثبت و منفی نشان می‌دهد.

۴. روش شناسی

۴-۱. پایایی و آزمون ریشه واحد

در مدل‌سازی اقتصادی و اقتصادسنجی، می‌بایست پایایی متغیرهای سری زمانی مورد بررسی قرار گیرد. یکی از انواع مهم داده‌های آماری مورد استفاده در تجزیه و تحلیل‌های تجربی، داده‌های سری زمانی می‌باشد، زیرا این نوع داده‌های آماری، ویژگی‌های خاصی برای پژوهشگران در اقتصادسنجی دارد. هر سری زمانی را می‌توان محصول تولید یک فرایند استوکاستیک یا تصادفی دانست و مجموعه پیوسته‌ای از داده‌ها یک تحقق واقعی از فرایند تصادفی اصلی می‌باشند. وجه تمایز و تفاوت بین فرایند استوکاستیک و تحقق واقعی آن بسیار شبیه به وجه تمایز بین جامعه و نمونه آن در داده‌های مقطعی است. همان گونه که از داده‌های نمونه برای استنباط یک جامعه استفاده می‌شود، در سری‌های زمانی نیز از تحقق واقعی برای استنباط در مورد فرایند استوکاستیک استفاده می‌شود. بر این اساس، میانگین و واریانس متغیرها در طول زمان ثابت بوده و مستقل از زمان است، اما بررسی‌هایی که از سال ۱۹۹۰ به بعد انجام شده، نشان داده است که فرض پایایی در مورد بسیاری از متغیرهای سری‌های زمانی اقتصاد کلان نادرست بوده و اغلب این متغیرها وابسته به زمان بوده و ناپایدار می‌باشند. مطالعات نشان داده‌اند که در صورت عدم تحقق فرض پایایی، استفاده از آماره F و t گمراه کننده بوده و احتمال اینکه نتایج به دست آمده تنها یک رگرسیون جعلی بوده و هیچ گونه رابطه اقتصادی واقعی تعادلی نداشته باشد افزایش می‌یابد، بنابراین لازم است پایایی و ناپایایی متغیرها بررسی گردد. با توجه به اینکه در روش تودا-یاماماتو به اطلاعاتی در خصوص درجه پایایی متغیرها و وقفه بهینه نیازمندیم، از این رو ابتدا با استفاده از روش دیکی فولر تعمیم یافته، پایایی متغیرها آزمون شده است.

۴-۲. آزمون علیت تودا-یاماماتو

در پژوهش حاضر، با استفاده از روش علیت تودایاماماتو به بررسی رابطه علی میان متغیرهای تحقیق و تولید استان خوزستان پرداخته شده است.

تودا یاماماتو در سال (۱۹۹۵)، روش ساده‌ای به صورت تخمین یک مدل VAR تعدیل یافته برای بررسی رابطه‌ی علیت گرنجری پیشنهاد دادند. آنها استدلال نمودند این روش حتی در شرایط وجود یک رابطه همجمعی بین متغیرها نیز معتبر است. در این روش ابتدا می‌بایست تعداد وقفه‌های بهینه (K) مدل VAR، سپس درجه همگرایی ماکزیمم $(dmax)$ را تعیین نمود و یک مدل VAR را با تعداد وقفه‌های $(K+dmax)$ تشکیل داد. البته فرایند انتخاب وقفه، زمانی معتبر خواهد بود که $K \geq dmax$ باشد. بنابراین اگر مدل دو متغیره زیر را در نظر بگیریم، آزمون علیت تودایاماماتو (دو طرفه) را می‌توان به صورت زیر مشخص نمود:

$$Y_t = Y_{1i} \sum_{i=1}^k Y_{t-i} + Y_{2j} \sum_{j=k+1}^{dmax} Y_{t-j} + y_{1i} \sum_{i=1}^k T_{t-i} + y_{2j} \sum_{j=k+1}^{dmax} T_{t-j} + e_{1t}$$

$$Y_t = \lambda_{1i} \sum_{i=1}^k Y_{t-i} + \lambda_{2j} \sum_{j=k+1}^{dmax} Y_{t-j} + \mu_{1i} \sum_{i=1}^k M_{t-i} + \mu_{2j} \sum_{j=k+1}^{dmax} M_{t-j} + e_{2t}$$

T: مالیات

M: نقدینگی

در تحقیق حاضر، هدف بررسی رابطه علیت یک طرفه از سوی متغیرهای مستقل با تولید استان خوزستان است. بازه زمانی تحقیق از سال ۱۳۹۴ الی ۱۴۰۲ می‌باشد. داده‌های تحقیق از سایت وزارت امور اقتصادی و دارایی گردآوری شدند. آماره آزمون مورد استفاده، آماره والد است که توزیع X^2 مجانبی با درجه آزادی برابر با تعداد محدودیت‌های صفر دارد. مزیت این روش این است که ما را از لزوم اطلاع داشتن از ویژگی‌های همجمعی سیستم بی‌نیاز می‌کند و تنها اطلاع از رتبه مدل VAR و درجه همگرایی ماکزیمم متغیرها برای انجام این آزمون کفایت می‌کند.

۵. نتایج تحقیق

۵-۱. نسبت مالیات و نقدینگی به تولید استان خوزستان

جدول ۱: نسبت نقدینگی و مالیات به تولید ناخالص داخلی استان خوزستان

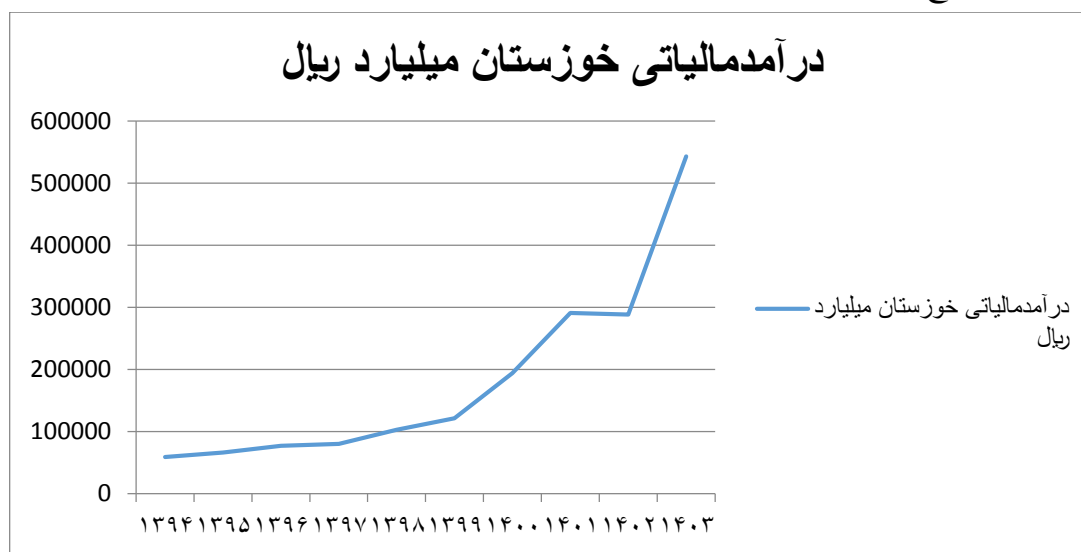
سال	درآمد مالیاتی خوزستان (میلیارد ریال)	نقدینگی خوزستان (میلیارد ریال)	محصول ناخالص داخلی خوزستان به قیمت ثابت سال ۱۳۹۰ (میلیارد ریال)	نسبت درآمد مالیاتی به تولید خوزستان (درصد)	نسبت نقدینگی به تولید خوزستان (درصد)
1394	58637.69	600195.2	1011686	5.796036	59.32623
1395	65956.78	739500.1	1340230	4.921303	55.1771
1396	76666.18	902688.2	1415441	5.416418	63.77436
1397	79955.93	1110905	1285958	6.217617	86.38737
1398	102876	1458569	993728.3	10.35253	146.7774
1399	121446	2050940	989353.7	12.27529	207.301
1400	193963.5	2851140	1319768	14.69679	216.0335
1401	290965.6	3739231	1230802	23.64033	303.8045
1402	288150	4647696	1205775	23.89749	385.4529
1403	543050	5900000			

منبع: وزارت امور اقتصادی و دارایی خوزستان

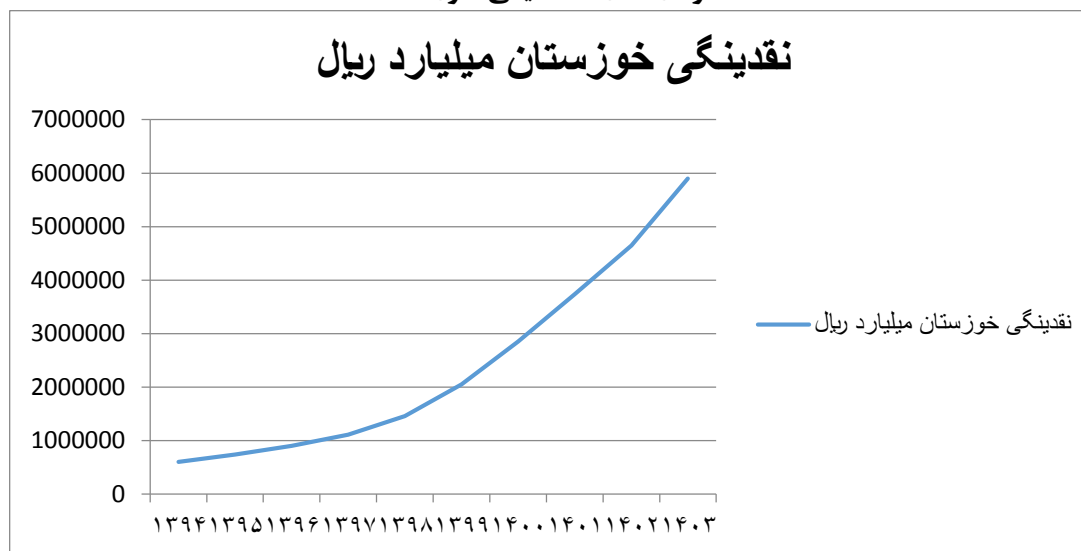
نکته ۱: با توجه به اینکه متغیر نقدینگی به صورت کشوری موجود است از ضرب این متغیر در سهم جمعیتی استان خوزستان، این متغیر به صورت استانی بدست آمده است (بر اساس مطالعه کاربر و همکاران، ۱۳۹۷).

نکته ۲: آمار تولید ناخالص داخلی تا سال ۱۳۹۹ موجود می‌باشد، و سهم تولید استان خوزستان از تولید ملی در سال‌های ۱۴۰۰ الی ۱۴۰۲ از بیمه مرکزی استخراج و از این طریق تولید استان خوزستان در این ۳ سال بدست آمدند (به ترتیب ۱۶,۹ درصد، ۱۵ درصد و ۱۳,۹ درصد تولید کشور).

نکته سوم: آمار تولید استان خوزستان به قیمت ثابت سال ۱۳۹۰ است و اگر به صورت جاری یا قیمت ثابت سالی غیر از ۱۳۹۰ مدنظر باشد نتایج بالا کاملاً تغییر خواهند کرد.

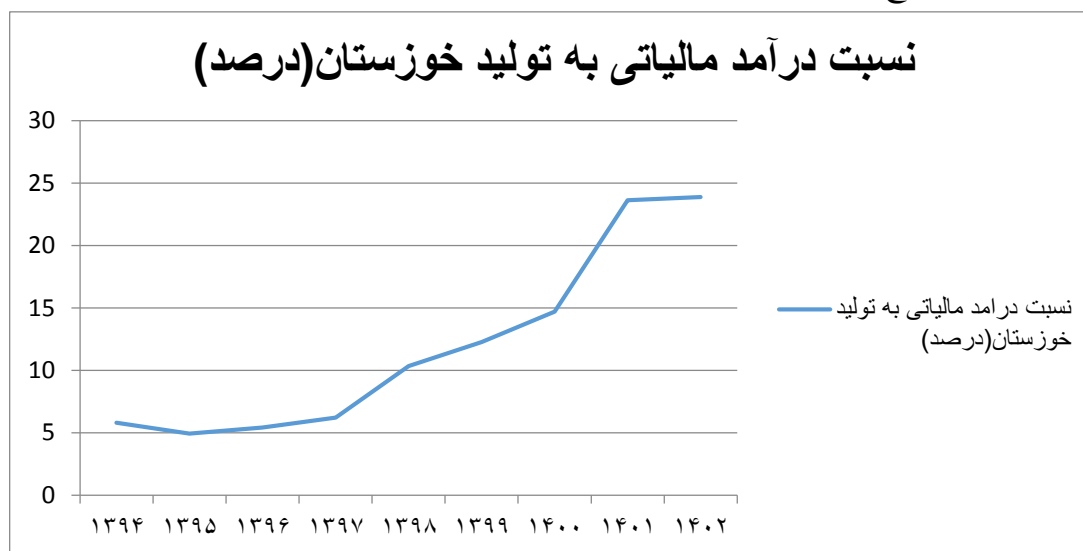
نمودار ۱: درآمد مالیاتی خوزستان

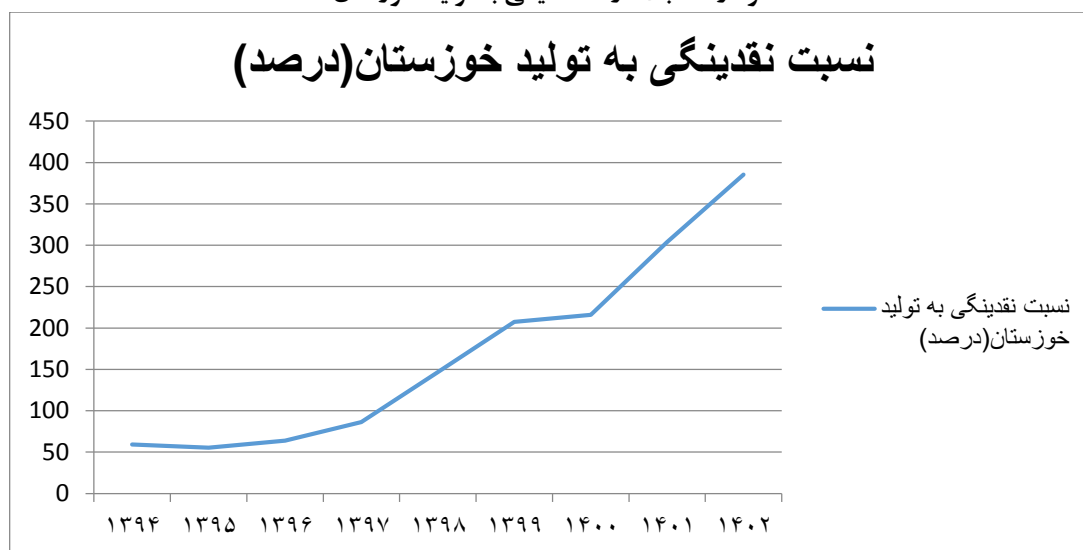
نمودار ۲: نقدینگی خوزستان

طی سال‌های اخیر، رشد نقدینگی بسیار زیاد و مستمر بوده است، به طوریکه آمارها حاکی از آن است که حجم نقدینگی در خوزستان از ابتدای سال ۱۳۹۴ از رقم ۶۰۰ هزار میلیارد ریال به ۵۹۰۰ هزار میلیارد ریال در پایان سال ۱۴۰۳ رسیده است؛ یعنی تقریباً ۱۰ برابر شده است. این روند افزایش نقدینگی طی سال‌های اخیر با این شیب تند می‌تواند نشان دهنده بی‌ثباتی در اقتصاد کشور باشد.

طی چند دهه اخیر، رشد نقدینگی بالا و مستمر یک مشکل عمده اقتصادی در اقتصاد ایران بوده است. این در حالی است که در برنامه‌های توسعه پنج ساله بعد از انقلاب بر رشد محدود نقدینگی تأکید شده است.

نمودار ۳: نسبت درآمد مالیاتی به تولید خوزستان

نمودار ۴: نسبت نقدینگی به تولید خوزستان

نسبت درآمد مالیاتی به تولید استان خوزستان برای بازه ۱۳۹۴-۱۴۰۲ صعودی و همواره کمتر از واحد بوده است. نسبت نقدینگی به تولید در استان خوزستان برای بازه ۱۳۹۴-۱۴۰۲ صعودی و در سال‌های ۱۳۹۴-۱۳۹۷ کمتر از واحد و برای سال‌های ۱۳۹۸-۱۴۰۲ بیشتر از واحد بوده است. اثرگذاری تحریم‌های اقتصادی بر بخش حقیقی، باعث شد این نسبت با سرعتی بیش از پیش افزایش یابد و به بیش از یک واحد بالغ گشت، به گونه‌ای که اکنون می‌توان گفت چند برابر حجم تولید ناخالص داخلی، نقدینگی نیز وجود دارد. در واقع تحریم‌های علیه کشور، باعث شدند صادرات مختل و تولید کاهش یابد (مخرج) و جهت جبران کسری بودجه، پول بدون پشتوانه چاپ و حجم نقدینگی افزایش (صورت) و همچنین مالیات

به عنوان منبع درآمدی جایگزین نفت گردد (صورت) این موارد باعث صعودی شدن نسبت درآمد مالیاتی و نقدینگی به تولید ناخالص داخلی استان خوزستان شدند.

۲-۵. نتایج آزمون دیکی فولر تعمیم یافته

جدول ۲: نتایج آزمون دیکی فولر تعمیم یافته

متغیر	احتمال بدست آمده	نتیجه گیری
Y (تولید)	/۶۷	نامانا
T (درآمد مالیاتی)	/۲۳	نامانا
M (نقدینگی)	/۱۳	نامانا
D Y	/۰۰	مانا
DT	/۰۰	مانا
DM	/۰۰	مانا

منبع: نتایج پژوهش

همان طور که نتایج نشان می دهد متغیرهای تحقیق، در سطح ۵ درصد، نامانا هستند که با یک بار تفاضل گیری مانا می شوند $I(1)$ ، در نتیجه شرط استفاده از آزمون علیت تودایاماماتو وجود دارد.

۳-۵. نتایج آزمون علیت تودا-یاماماتو

برای انجام آزمون علیت گرنجری متعارف بررسی رابطه بلندمدت و هم جمعی بین متغیرها ضروری است، در حالی که در آزمون علیت تودا - یاماماتو اطلاع در مورد ویژگی های هم جمعی سیستم ضروری نیست. به منظور بررسی رابطه علیت گرنجری از آزمون علیت تودا- یاماماتو برای بررسی رابطه علی بین متغیرهای تحقیق و تولید در استان خوزستان استفاده شده است.

جدول ۳: نتایج آزمون والد

متغیر وابسته	متغیر تاثیر گذار	فرض H_0	P-Value	نتیجه گیری
Y	T	عدم وجود علیت	/۰۰	علیت وجود دارد.
Y	M	عدم وجود علیت	/۰۰	علیت وجود دارد.

منبع: نتایج پژوهش

همان طور که نتایج نشان می دهد فرض صفر مبنی بر عدم علیت از سوی متغیرهای مستقل به وابسته رد می شود و فرض یک مبنی بر وجود علیت پذیرفته می شود، در نتیجه یک علیتی از سوی متغیرهای مستقل به وابسته وجود دارد. در واقع تمامی متغیرهای مستقل تحقیق (درآمد مالیاتی و نقدینگی) بر تولید استان خوزستان موثر هستند.

۶. نتیجه‌گیری و پیشنهادات

هدف از این پژوهش، بدست آوردن نسبت مالیات و نقدینگی به تولید استان خوزستان برای بازه زمانی ۱۴۰۲-۱۳۹۴ بود. نتایج نشان داد که نسبت درآمد مالیاتی به تولید استان خوزستان برای بازه زمانی ۱۴۰۲-۱۳۹۴ صعودی و همواره کمتر از واحد بوده است. نسبت نقدینگی به تولید در استان خوزستان برای بازه ۱۴۰۲-۱۳۹۴ صعودی و در سال‌های ۱۳۹۷-۱۳۹۴ کمتر از واحد و برای سال‌های ۱۴۰۲-۱۳۹۸ بیشتر از واحد بوده است. همچنین از روش علیت تودایاماتو به بررسی علیت از سوی نقدینگی و مالیات به تولید استان خوزستان پرداخته شد که نتایج نشان داد فرض صفر مبنی بر عدم علیت از سوی متغیرهای مستقل به وابسته رد می‌شود و فرض یک مبنی بر وجود علیت پذیرفته می‌شود، در نتیجه یک علیتی از سوی متغیرهای مستقل به وابسته وجود دارد. در واقع تمامی متغیرهای مستقل تحقیق (درآمد مالیاتی و نقدینگی) بر تولید استان خوزستان موثر هستند.

پیشنهادات پژوهش:

- برای مدیریت نقدینگی، از خلق پول توسط بانک‌ها مخصوصاً بانک‌های خصوصی جلوگیری به عمل آید؛
- اعتبارات پرداختی با نظارت سختگیرانه به سمت تولید روانه گردد؛
- هزینه بازارهای غیرمولد افزایش یابد مثل مالیات بر بازار سکه و طلا؛
- برنامه‌ریزان با استفاده از ابزارهای کارآمد از فرار مالیاتی جلوگیری کنند.

منابع

۱. احمدی، امید، الباجی، یوسف و بذرافکن، اشکان. (۱۴۰۳). بررسی عوامل موثر بر تورم استان خوزستان، دوازدهمین کنفرانس بین‌المللی چشم‌اندازهای نوین در مدیریت، حسابداری و کارآفرینی.
۲. امامی، مهتاب، شریف مقدسی، علیرضا و شایگان، بیتا. (۱۴۰۲). تأثیر نقدینگی حاصل از عملکرد بانک‌ها بر متغیرهای کلان اقتصادی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه پیام نور.
۳. باقرپور اسکویی، الناز و شاکری، عباس. (۱۴۰۱). تحلیلی بر اثرات متفاوت اجزای نقدینگی بر تورم و تولید در اقتصاد ایران: رویکرد همدوسی موجکی.
۴. حاتم‌راد، سامان، اصغرپور، حسین، آدرنگی، بهنام و حیدری، منصور. (۱۴۰۲). بررسی اثرات رشد نقدینگی، تورم و رشد نرخ ارز بر رشد اقتصادی ایران، فصلنامه پژوهشنامه بازرگانی، شماره ۱۰۷، ۱۰۵-۶۷.
۵. زارع‌زاده، امید، مکیان، نظام‌الدین و فیض‌پور، محمدعلی. (۱۳۹۸). بررسی تأثیر مالیات بر ارزش افزوده بر تولید بخش صنعت در استان‌های ایران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه یزد.
۶. طهماسبی، زهرا، هژبرکیانی، کامبیز، مهرآرا، محسن و صفوی، بیژن. (۱۴۰۲). مقایسه اثرات نامتقارن سیاست پولی (حجم نقدینگی) بر تولید بخش صنعت و خدمات در کشورهای منتخب صادرکننده نفت، فصلنامه اقتصاد دفاع و توسعه پایدار، دوره ۸، شماره ۲۹، ۱۶۸-۱۵۳.
۷. کاربر، رضا، کریمی تکانلو، زهرا و رستم‌زاده، پرویز. (۱۳۹۸). برآورد حجم اقتصاد زیرزمینی به روش تقاضای پول در استان‌های ایران و بررسی عوامل مؤثر بر آن، فصلنامه نظریه‌های کاربردی اقتصاد، سال ششم، شماره ۲، ۱۸۸-۱۶۱.
۸. کردبچه، حمید و کبیریان، مهری. (۱۳۹۶). ارزیابی نامتقارنی آثار تکانه‌های نقدینگی بر تولید حقیقی بدون نفت در ایران، فصلنامه پژوهش‌ها و سیاست‌های اقتصادی، شماره ۸۴، ۱۲۸-۹۹.
۹. کریمی، علی، معصومی‌نیا، غلامعلی و قائمی اصل، مهدی. (۱۴۰۱). بررسی راهکارهای مدیریت نقدینگی و کنترل بازارهای موازی در راستای تقویت تولید: روش تاسیس، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه خوارزمی.

۱۰. گرابی نژاد، علیرضا و چپر دار، الهه. (۱۳۹۱). بررسی عوامل موثر بر درآمدهای مالیاتی در ایران، فصلنامه علوم اقتصادی، سال ۶، شماره ۲۰.

۱۱. محمدسپهر، میرزا، مکیان، نظام الدین و بخشی دستجردی، رسول. (۱۳۸۸). بررسی اثر سیاست‌های پولی بر تولید و تورم در اقتصاد ایران، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه یزد.

۱۲. مکیان، نظام الدین، توکلیان، حسین و نجفی فراشاه، محمدصالح. (۱۳۹۸). بررسی اثر شوک مالیات‌های مستقیم بر تولید ناخالص داخلی و تورم در ایران در چارچوب یک مدل تعادل عمومی پویای تصادفی، فصلنامه اقتصاد مالی، سال ۱۳، شماره ۴۹، ۱-۴۵.

۱۳. وحیدی، سحر، پروین، سهیلا و بهرامی، جاوید. (۱۳۹۵). تأثیر شوک‌های مالی بر تولید و سطح قیمت در ایران، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبائی.

۱۴. هادیان، مهدی و جلالی نائینی، احمدرضا. (۱۴۰۱). ارزیابی نسبت نقدینگی به تولید، توسعه مالی و رشد اقتصادی: شواهدی از اقتصاد ایران، پژوهشکده پولی و بانکی.